

ALCANAR
DESAPAREGUT

M. Helena Fibla Reverter

ALCANAR

DESAPAREGUT

 efaDós®

ALCANAR DESAPAREGUT

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: març del 2025

© dels textos: M. Helena Fibla Reverter

© del pròleg: M. José Carbonell Boria

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original i disseny:

Editorial Efadós

Hi col·labora:

Ajuntament d'Alcanar

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de la portada:

Autoria desconeguda / Fons Joan B. Beltran Reverter

Fotografia de la portadella:

Autoria desconeguda / Fons Núria Reverter Beltrán

Acrònims:

ACBEB (Arxiu Comarcal del Baix Ebre)

AFCEC (Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista
de Catalunya)

ICGC (Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya)

ISBN 978-84-19736-83-3

DL B-1533-2025

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb
l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per
la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment
d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de
Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

Per no oblidar

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

Un viatge visual al passat

Pàg. 13

ALCANAR POBLE

Del Rocall al pla

Pàg. 67

ALCANAR RURAL I PAGESIA

El camp, l'arrel de la població

Pàg. 103

LES CASES D'ALCANAR

La mar com a símbol d'identitat

Pàg. 147

OFICIS I MANUFACTURES

Els oficis, motor de la comunitat

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

PER NO OBLIDAR

M. José Carbonell Boria, historiadora - Universitat de València

La fotografia és entesa com a missatge sobre un suport, és a dir, com a document i també com a obra d'art. El seu contingut i el continent conformen un artefacte susceptible d'estudi per al seu reconeixement, aplicació i ús. Tot i que d'una manera general se la relaciona amb la comunicació audiovisual o amb les belles arts, els seus tres valors fonamentals –artístic, informatiu i documental– hi confereixen un caràcter transversal i, per tant, la vinculen a moltes més especialitats i àrees de coneixement relacionades amb les humanitats i, específicament, amb la documentació.

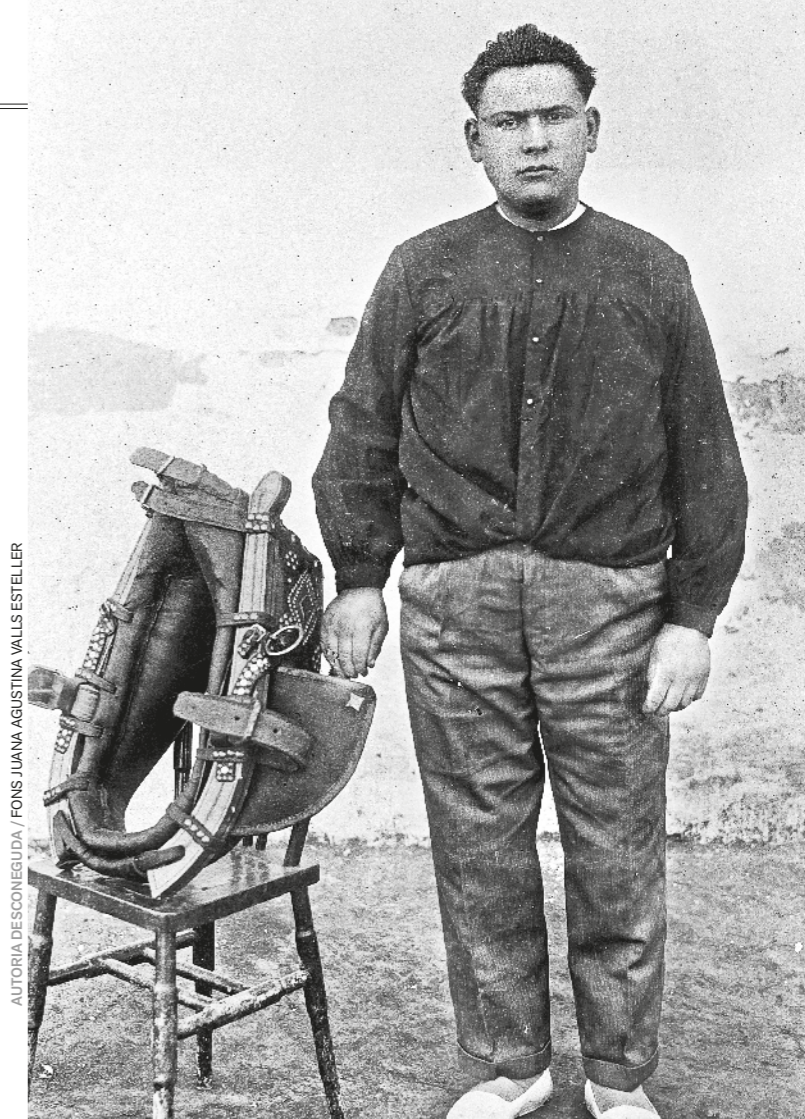
Des del 25 de juny del 1985, les fotografies són considerades part del Patrimoni Històric espanyol i la seua regulació pel que fa a Catalunya es consolida el 30 de setembre del 1993.

Això fa que ens trobem davant d'una obra que valora i difon una part del patrimoni documental d'Alcanar i les Cases d'Alcanar, atorgant a les fotografies un valor doble, el del seu contingut o valor icònic, i el valor que tenen com a objecte històric. D'aquí que es puguen considerar part del patrimoni documental, doncs, ahora que transmeten un missatge, funcionen com a instrument d'evidència i d'expressió cultural. O, dit d'una altra manera, la fotografia en si sorgeix al segle XIX i esdevé un sistema de transmissió i conservació de la cultura

perfectament aprofitat pels canareus i canareves i els casencs i casenques.

M. Helena Fibla Reverter des del primer moment evidencia aquests valors ressaltant el que representen les fotografies escollides per reflectir l'evolució social i econòmica d'uns nuclis urbans que han de ser coneguts, facilitant-nos, a més a més, com apropar-nos a elles organitzant-les en quatre apartats que demostren el coneixement que l'autora té de la població, de les seues tradicions i de la seua història.

La fotografia que acompanya la portadella correspon a l'ermita del Remei situada en un entorn natural i acollidor. Ha estat un lloc de referència per a moltes generacions de canareus i canareves, i poblacions veïnes. En aquesta pàgina, Batiste Esteller Gil, corretger, un ofici tradicional vinculat al treball del cuir per a fer corretges per als arres de cavalls, carros i eines de treball agrícola.

Introducció

UN VIATGE VISUAL AL PASSAT

Maria Helena Fibla Reverter, historiadora

Explorar les empremtes que ens han deixat les generacions que ens han precedit a través de fotografies antigues ens permet obrir una finestra al passat i observar el que ha quedat congelat en el temps, el que ha canviat i el que ha desaparegut. Testimonis de les transformacions significatives d'Alcanar i de les Cases d'Alcanar, les fotografies que recull el llibre que teniu a les mans ens ofereixen un viatge visual des de finals del segle XIX fins a la segona meitat del segle XX, i esdevenen una combinació de memòria i història que ens mostra l'ànima i l'essència de la població.

Cadascuna de les imatges és un relat per si mateixa i ens parla d'un estil de vida que ha marcat el caràcter de canareves, canareus, casenques i casencs, i ha estat el substrat sobre el qual s'ha edificat el present. El treball agrícola i la vida rural, la pesca tradicional i el vincle de la gent amb la mar, l'urbanisme i els antics oficis són els eixos al voltant dels quals giren les fotografies que trobareu en aquestes pàgines.

Són imatges que conformen la memòria col·lectiva de la població i que ens mostren com era el dia a dia en un nucli antic viu i ple de gent, on es desenvolupaven el comerç i els oficis tradicionals.

Són imatges que ens parlen de la pagesia, base de l'economia local durant molt de temps, i de com ha

AUTORIA DESCONEGUDA / FONS JUANA AGUSTINA VALLS ESTELLER

AUTORIA DESCONEGUDA / FONTS MIQUEL SANCHO MATAMOROS

LA VIDA QUOTIDIANA

 En les relacions diàries era habitual referir-se a quelcom amb el malnom de la família. Alguns malnoms feien referència a alguna característica física, com els «Xancos», que, com que eren d'estatura alta, se'ls anomenava amb el nom dels pals per caminar elevat. A la pàgina anterior, la família Xanca als anys vint.

L'ENTORN

 El riu de la Sénia passa desapercebut per la manca de cabal, excepte quan l'obertura de comportes de l'embassament fa que l'aigua torni a arribar a Alcanar. Però, antigament, era habitual que les colles hi anessin caminant els diumenges, tal com veiem en aquesta fotografia dels anys quaranta.

evolució, des de ser una forma de subsistència fins a esdevenir el principal productor de cítrics català, superant plagues i inclemències meteorològiques que han portat el pagès fins al límit, obligant-lo a adaptar-se a les circumstàncies de cada moment.

Són imatges que ens transmeten l'esforç que requereix la pesca i totes les faenes vinculades, des dels pescadors que cada dia sortien a la mar fins a les dones que reparaven i preparaven les xarxes per a l'endemà, i pujaven caminant des de les Cases fins a Alcanar per vendre el peix.

A mesura que passem les pàgines, les fotografies ens mostren l'evolució de l'urbanisme i ens recorden el perquè del nom d'alguns espais, amb imatges de construccions que han desaparegut, com l'antiga bassa que dona nom al carrer i la plaça amb aquesta nomenclatura, o com l'antic camp de futbol que feu que els blocs de

pisos que s'hi construïren a la vora fossin coneguts com els «pisos del futbol».

Les fotografies antigues ens recorden les nostres arrels rurals i la seua importància, i la connexió que compartim amb el passat. Vides dedicades a l'esforç, al camp i també a la mar, amb treballs que han anat evolucionant, però que comportaven un estil de vida, uns costums i unes tradicions, com la vida als prats, que han perdurat adaptant-se als nous temps.

El recorregut que ens permet fer aquesta obra ens dona l'oportunitat de visitar el nostre passat alhora que ens convida a reflexionar sobre el nostre present i el futur. Un recorregut que té per objectiu preservar la memòria dels qui ens han precedit i d'allò que ja ha desaparegut, i, al mateix temps, inspirar un sentiment de pertinença i de continuïtat en la nostra comunitat.

CUYAS / ICCG - FONS FAMILIA CUYAS (RF-3758)

ALCANAR POBLE

Del Rocall al pla

A la falda de la Serreta, mirador privilegiat de l'entorn, Alcanar s'originà al voltant del carrer del Forn. Carrers estrets i empinatns conformaren un primer nucli emmurallat, que, quan començà a eixamplar-se, ho va fer creixent cap a la part més alta, a la zona coneguda com «el Rocall». En aquest capítol trobareu testimonis gràfics del terreny rocós sobre el qual s'anà dibuixant un nucli antic conformat per petites cases adaptades al perfil costerut dels carrers, on més tard s'anaren construint escalons per facilitar l'accessibilitat.

Les imatges ens desvelen l'evolució urbana i els canvis que han experimentat els espais públics, que reflecteixen el pas del temps i també les transformacions socials i econòmiques. Des de les places que solien ser el cor de la vida social fins als carrers més nous, amples i plans, podem adonar-nos de la reconfiguració que ha experimentat el paisatge urbà, algunes vegades provocant la desaparició d'elements identitaris. Les fotografies d'aquest apartat ens parlen de canvis i de continuïtat, i ens recorden la importància de preservar la memòria col·lectiva i conèixer la nostra història.

FRANCESC BLASI VALLESPINOSA / AFCEC (BLASI_A_2811)

CARRER DE JESÚS

Estret, costerut i tortuós, el carrer de Jesús té els trets característics del primer nucli emmurallat. És el carrer que preserva més vestigis arquitectònics en antics habitatges que conserven elements exteriors, com la corriola, i d'altres d'interiors, com els corrals amb menjadora que solia haver-hi a les plantes baixes. S'hi conserven cases tradicionals pageses estretes i fosques, de poca altura, amb portes de fusta emmarcades per carreus i dovelles de pedra que dibuixen arcs de mig punt. Les façanes de pedra emblanquinada flanquejaven un carrer de terra i pedra que podem recordar gràcies a imatges com aquestes, dels anys vint i trenta.

CUYÁS / ICGC - FONTS FAMILIA CUYÁS (RF. 13760)

